

Віра Калабська,
Оксана Умрихіна

**КОМПЕТЕНТНІСТНИЙ ПІДХІД
СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНИХ ЯКОСТЕЙ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА
В ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ**

У статті розглядається сутність та зміст поняття «компетентність», висвітлено особистісно-професійні якості та їх складові як компоненту підготовки майбутніх учителів музики, які спрямовані на оволодіння ними творчими технологіями та формування в них зазначеного утворення. Виокремлено професійно важливі компетентності особистості педагога-музиканта, що забезпечують її творчу активність. Дослідження розкриває актуальність і значення розвитку компетенцій як умова формування особистісно-професійних якостей майбутнього учителя музики. Даний підхід актуальний в контексті нового кола проблемних питань сучасного музикознавства, зокрема, проблеми дослідження музичного змісту. Аргументована необхідність розвитку особистісно-професійних якостей у студентів-музикантів в процесі фахової підготовки.

Ключові слова: компетентність, особистісно-професійні якості, компетентністний підхід, фахова підготовка майбутніх учителів музики.

The essence and content of the concept «competency» are considered in the article, personal-professional qualities and their components are highlighted as a component of preparation of future music teachers, which are aimed at mastering them by creative technologies and forming the mentioned education in them. Vocationally important competences of a teacher-musician personality are provided, which ensure her creative activity. The research reveals the relevance and importance of the development of competencies as a condition for the formation of the personal and professional qualities of the future music teacher. This approach is relevant in the context of a new range of problematic issues of contemporary musicology, in particular, the problem of studying musical content. The need for the development of personal and professional qualities among music students in the process of professional training is argued.

The competence approach is used as a method of developing the skills of a holistic perception of musical art by a future music teacher and forming his subjective emotional value life position.

Personal-professional formation is the basis of self-affirmation of a person in society. This process includes the development of self-consciousness, the formation of a system of value orientations, modeling of their future, the construction of standards in the form of an ideal image of a professional.

Personal-professional formation is based on the development of socially developed ideas about ideals, norms of behavior and activity.

Key words: *competence, competence approach, personal and professional qualities, professional training of future music teachers.*

Професійна діяльність педагога-музиканта є невід'ємною умовою формування естетичної, художньої та духовної культури підростаючого покоління. У цьому контексті особливого значення набувають підвищення професіоналізму педагогів, формування педагогічного корпусу, відповідного запитам сучасного життя. Підготовлені в системі педагогічної освіти фахівці покликані стати носіями оновлених ідей на основі збереження і примноження кращих традицій педагогічної освіти.

Готовність студента вищого навчального закладу до вирішення представленого вище кола проблемних завдань вимагає розробки нових способів і методів навчання. Основною вимогою до них стає необхідність узагальнення окремих знань, умінь і навичок, здатних забезпечити цілісне сприйняття музичного мистецтва, що розуміється як частина світової художньої та духовної культури і представляє для суб'єкта освітнього процесу особистісний емоційно-ціннісний сенс. Таким чином, актуальність даного дослідження обумовлена, перш за все, тим, що в ньому розглядається один з найбільш визначальних аспектів підготовки майбутніх учителів музики – становлення їх особистісно-професійних якостей. Тому одним з пріоритетних напрямків фахової підготовки майбутніх педагогів-музикантів ми вважаємо розвиток їхніх особистісно-професійних компетенцій під час музичної діяльності.

Особливий інтерес для нашого дослідження становлять роботи, присвячені процесам ідентифікації особистості молодих вчителів з професією (М. І. Ситникова, Р. К. Касенова та ін.) і педагогічним потенціалом підготовки вчителя музики в період навчання (А. М. Буреніна, Г. М. Ципін та ін.).

Основними теоретичними передумовами для вивчення природи особистісно-професійного становлення майбутніх учителів музики на заняттях з основного музичного інструменту, діагностики та особливостей його розвитку є наступні концептуальні позиції: особистісно-професійне становлення може здійснюватися тільки в процесі творчого навчання (Л. С. Виготський, А. Н. Леонтьєв, А. А. Мелік-Пашаєв, С. Л. Рубінштейн, Б. М. Теплов та ін.); особистісно-професійне становлення педагога-музиканта є складним багаторівневим психічним утворенням, що включає в себе різні аспекти особистості (М. Г. Арановський, Г. Л. Арчажникова, Л. А. Баренбойм, Л. В. Вахтель, Л. Г. Ержемській, Д. Б. Кабалевський, К. А. Мартінсен, Г. Г. Нейгауз, А. Н. Сохор, Т. В. Челишева, Л. В. Школяр, Г. М. Ципін та ін.); заняття майбутніх педагогів-музикантів з основного музичного інструменту дають можливість занурення в культурно-

історичний музичний простір (Б. В. Асаф'єв, В. Ю. Григор'єв, А. В. Малінковська, Б. Л. Яворський).

Д. Б. Кабалевський ставив перед учителем музики гранично широкі завдання, що включають, крім вивчення музичної грамоти і основ співу в хорі, такі функції: «ввести учнів у світ великого музичного мистецтва, навчити їх любити і розуміти музику у всьому багатстві її форм і жанрів, виховати в учнів музичну культуру як частину всієї їх духовної культури» [5].

Метою даної статті є визначення особистісно-професійних якостей майбутнього вчителя музики в процесі фахової підготовки.

Особистісно-професійне становлення є основою самоствердження людини в суспільстві. Цей процес включає в себе розвиток самосвідомості, формування системи ціннісних орієнтацій, моделювання свого майбутнього, побудова еталонів у вигляді ідеального образу професіонала. Особистісно-професійне становлення відбувається на основі освоєння суспільно вироблених уявлень про ідеали, норми поведінки та діяльності.

Комплексний психолого-педагогічний аналіз теоретичних досліджень і практики підготовки майбутніх учителів музики в умовах музично-педагогічної діяльності показує, що поряд з прогресивними педагогічними напрямками, методиками і технологіями, які сприяють розвитку затребуваних сучасністю якостей фахівців даного профілю, поки ще недостатньо уваги приділяється можливостям такого універсального виду музичної діяльності, як інструментальна підготовка. Результати дослідження вказують на те, що активне звернення до процесу інструментальної підготовки майбутніх педагогів-музикантів у вузі може сприяти розвитку творчої самостійності, формуванню високої мотиваційної готовності до прояву професійно-творчої активності, особистісних якостей, продуктивної реалізації творчого потенціалу студентів.

Важливими для нашого дослідження є уявлення про майстерність фахівців тих професій, які подібні до діяльності музиканта. Аналіз літератури дозволив зробити висновок, що в майстерності фахівців дослідники відзначають як професійно важливі особистісні якості, так і вміння та навички, необхідні для успішного здійснення професійної діяльності.

Діяльність вчителя музики включає в себе поряд з педагогічною, музикознавчою, просвітницькою, також і музично-виконавську діяльність. Всі ці напрямки діяльності об'єднуються в єдине ціле «під знаком творчості». Так, Д. Б. Кабалевський в своїх роботах неодноразово підкреслював значення творчого ставлення педагога до викладання, що може бути досягнуто в результаті формування у майбутніх учителів музики такої якості особистості, як творча активність [5].

На думку Л. Г. Арчажникова, вчитель музики повинен володіти яскраво вираженою творчою особистісною позицією, так як в якості

специфіки діяльності педагога-музиканта вчені виділяють її художньо-творчий характер, відзначаючи, що сам процес педагогічної діяльності пов'язаний з творчим пошуком [2].

Вивченням особистості музиканта і її розвитком в процесі навчання і професійної діяльності займалися представники різних напрямків науки і мистецтва. У музичному середовищі особистість музиканта розуміється через його здатність дарувати людям красу, надію, піднімати і облагороджувати душу, робити їх чистіше, і прекрасніше.

В першу чергу музикант як особистість повинен володіти музикальністю, тобто вмінням сприймати життя за допомогою музики. Особистість великого музиканта завжди різнобічна. Особливість особистості майстрів мистецтва також зазвичай зв'язується з талантом, музичною обдарованістю, креативністю, працьовитістю, терпінням, волею, емпатійністю і підвищеною вимогливістю до себе.

Також важливою особистісною якістю майбутнього педагога-музиканта є музикальність, яка визначається як комплекс загальних і спеціальних здібностей, що включає в себе відчуття ладу, ритму, музично-слухові уявлення, музичний слух, творчу уяву, емоційність. Сюди ж входить почуття цілого, що є логікою розвитку музичної думки, образу – кульмінації, ритмічної акцентуації і пульсації, інтонування.

Розглядаючи поняття «компетентність» у контексті культурологічного підходу, науковці підкреслюють її орієнтацію на духовні потенції особистості. Основою їхнього формування виступає поєднання знань, навичок і вмінь з індивідуальним переживанням, емоційно-почуттєвим досвідом, зумовленим різноманітними життєвими ситуаціями [6, с. 2].

Компетентність у перекладі з латинської «*competentia*» означає коло питань, у яких людина добре обізнана, має знання та досвід. Компетентність також визначається як набута у процесі навчання інтегрована здатність особистості, яка складається із знань, досвіду, цінностей і ставлення, що можуть цілісно реалізовуватися на практиці.

Виходячи з визначення завдань музично-педагогічної діяльності в контексті розвитку сучасної наукової думки нами були сформульовані особистісно-професійні компетентності, необхідні майбутньому вчителю музики:

- готовність до музичної систематизації, аналізу і узагальнення знань в області історії і теорії музики, основного музичного інструменту, використання міжпредметних зв'язків, необхідних для формування цілісного уявлення про роль і значення музичного мистецтва в житті окремої людини і суспільства;

- здатність до сприйняття творів музичного мистецтва в їхній художній цілісності;

- здатність до особистісно-осмисленого сприйняття музичних творів, розуміння і створення художніх інтерпретацій на основі отриманих

знань про закономірності побудови музичної тканини і особистих ціннісно-смыслових переконань;

– готовність до обговорення і аргументації власної художньо-творчої позиції, виступу з критичним аналізом музичного виконання.

Окреслені нами компетентності відображають вимоги до професійної підготовки майбутнього вчителя музики і мають загальну спрямованість на формування особистісно-професійних якостей суб'єкта освітнього процесу. Основу сформульованих компетентностей складають принципи міжпредметного взаємозв'язку музики з іншими видами мистецтв і наукового знання, сприйняття творів музичної творчості в художньо-образній цілісності, виражає світовий культурний і індивідуально-особистісний досвід, самостійне розуміння музичних творів і вираз суб'єктивного ставлення за допомогою інтерпретації. Дані компетентності спрямовані на формування таких ключових компетентностей, як навчально-пізнавальні, загальнокультурні, ціннісно-смыслові, комунікативні.

Використання компетентнісного підходу в освітньому процесі може застосовуватись як одна з необхідних педагогічних умов формування особистісно-професійних якостей майбутнього вчителя музики в рамках парадигми музично-педагогічної освіти. Введення такого підходу як теоретичної і практичної моделі навчання забезпечує інтеграцію мотиваційно-ціннісних та когнітивних складових навчального процесу, задаючи в розвитку особистості орієнтовну та професійну спрямованість.

Отже, ми розуміємо, що компетентність педагога-музиканта – не лише сукупність професійних знань, вмінь і здатність до виконання професійної діяльності, а і його професійно важливі якості, здібності, що впливають на ефективність музично-інструментальної підготовки та успішність її освоєння, які необхідні для майбутньої професійної діяльності.

Таким чином, компетентнісний підхід становлення особистісно-професійних якостей майбутнього вчителя музики є визначальним в оволодінні ними творчими технологіями музично-педагогічної діяльності. Адже професійну діяльність майбутнього вчителя-музиканта неможливо обмежити жорсткими рамками вирішення професійних завдань, за одностайною думкою дослідників цей вид діяльності має передусім творчий характер. Творча діяльність у сфері музичного мистецтва вимагає, за одностайною думкою музикантів, сформованості культури емоцій, фантазії, творчої уяви, розвиненої інтуїції, допитливості, винахідливості, постійної потреби у пошуках новизни, самостійності.

Про значимість дослідження процесу особистісно-професійного становлення майбутнього вчителя музики на заняттях музично-теоретичної підготовки свідчать важливість даних проблем для соціальної практики, з одного боку, і, з іншого боку, їх недостатня теоретична і емпірична розробленість.

Проведене нами дослідження дало можливість зробити висновок, що

характерними особистісно-професійними якостями в підготовці майбутнього вчителя музики є емоційно-ціннісне сприйняття музичних творів, оцінка їх художнього рівня, музичних особливостей і виконавської інтерпретації, розуміння змісту музики, здатність до самостійного і глибокого сприйняття і осмислення семантичного контексту творів мистецтва. Означені якості сприяють ефективному процесу підготовки майбутнього фахівця до професійної діяльності. Особливого значення вони набувають в процесі відтворення художньо-естетичного образу музичного твору.

Таким чином, компетентнісний підхід є необхідною педагогічною умовою становлення особистісно-професійних якостей майбутнього вчителя музики, спрямованих на забезпечення повноцінного виконання основного професійного завдання – підвищення художньо-естетичної культури молодого покоління.

Подальші дослідження ми вбачаємо в аналізі сучасного наукового фонду знань щодо проблеми становлення особистісно-професійних якостей майбутніх учителів музики в галузі мистецької освіти в процесі фахової підготовки на рівні змісту, форм і методів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ананьев Б. Г. Человек как предмет познания / Б. Г. Ананьев. – СПб. : Питер, 2002. – 228 с.
2. Арчажникова Л. Г. Профессия учитель музыки / Л. Г. Арчажникова. – М. : Просвещение, 1984. – 112 с.
3. Асафьев Б. В. Музыка в современной общеобразовательной школе. Избранные статьи о музыкальном просвещении и образовании / Б. В. Асафьев. – Л. : Музыка, 1973. – 142 с.
4. Гребенюк Е. В. Становление профессиональной компетентности будущего учителя музыки в процессе изучения педагогических дисциплин : автореф. дис. канд. пед. наук. / Е. В. Гребенюк. – СПб., 2005. – 25 с.
5. Кабалевский Д. Б. Музыка в школе / Д. Б. Кабалевский // Искусство и школа : кн. для учителя / сост. А. К. Василевский. – М. : Просвещение, 1981. – 288 с.
6. Масол Л. М. Концепція загальної мистецької освіти / Л. М. Масол // Мистецтво та освіта. – 2004. – № 1. – С. 2–5.
7. Цыпин Г. М. Музыкально-исполнительское искусство: теория и практика / Г. М. Цыпин. – СПб. : Алетейя, 2001. – 320 с.
8. Явгильдина З. М. Анализ проблемного поля современного общего музыкального образования как фактор проектирования профессионально-личностных компетенций будущего педагога-музыканта / З. М. Явгильдина // Вестник ТГГПУ. – 2010. – № 2(20). – С. 285–290.